

*Чухраєва Г. В., кандидат медичних наук, начальник
Центру психіатричної допомоги та професійного
психофізіологічного відбору ГУМВС України в
Харківській області (м. Харків)*

*Раткевич Л. І., начальник відділення Центру
психіатричної допомоги та професійного
психофізіологічного відбору ГУМВС України в
Харківській області (м. Харків)*

ДЕЯКІ ПРОЕКТИВНІ МЕТОДИКИ В СИСТЕМІ МВС

Враховуючи методологічні особливості психодіагностичних опитувальників і бланкових методик, а також вимоги практики щодо зменшення матеріальних і часових витрат та оптимізації процедури психодіагностичних обстежень у процесі здійснення кадрового відбору всіх співробітників, психологічного супроводження навчально-виховного процесу в закладах освіти та службової діяльності працівників ОВС, перспективним вважається використання проєктивних, зокрема - психографічних методик дослідження особистості.

Ключові слова: експрес-діагностика, методика, психогіометричний, співробітник, обстеження.

Учитывая методические особенности психодиагностических опросников и бланковых методик, а также требования практики относительно уменьшения материальных и временных потерь и оптимизации процедуры психодиагностических обследований в процессе совершения кадрового отбора всех сотрудников, психологического сопровождения учебно-воспитательного процесса в заведениях образования и служебной деятельности сотрудников ОВД, перспективным считается использование проєктивных, в частности психографических методик исследования личности.

Ключевые слова: экспресс-диагностика, методика, психогіометрический, сотрудник, обследование.

Актуальність. Сьогодні є очевидною інформаційна недостатність як традиційних (анкетних) методів соціально-психологічного вивчення особистості, так і психодіагностичних методик, які використовуються в системі кадрової роботи в ОВС з метою забезпечення психологічної та психофізіологічної складових надійності персоналу. Зокрема, діагностика психологічних особливостей особистості здійснюється за допомогою ряду методологічно застарілих, досить громіздких і часовитратних психодіагностичних методик, які, до того ж, не захищені від симулювання та дисимулювання.

Мета: Отже, існує необхідність пошуку, апробації та впровадження у практику психологічного супроводження професійної діяльності працівників ОВС новітніх психологічних технологій, зокрема - сучасних компактних, простих та надійних методик, придатних для експрес-діагностики індивідуально-психологічних якостей людини, підсвідомих та усвідомлених активаторів її особистісних проявів, мотивів поведінки та діяльності.

На сучасному етапі розвитку органів внутрішніх справ України пріоритетного значення набувають завдання вдосконалення форм та методів роботи з кадрами, зокрема - забезпечення психологічної надійності персоналу як основи ефективної службової

діяльності, зміцнення дисципліни і законності, формування та закріплення професійного кадрового ядра.

У зазначеній методиці у вихідній інтерпретації запропонованих геометричних фігур закладено наступну формулу оцінки.

Круг – це символ, що означає схвалення, чуттєвість, дружнє відношення, грайливість; м'якість, округлість, жіночність; в цілому - домінування комунікативних якостей в індивідуальному психологічному профілі.

Круг чи диск часто є знаком Сонця, особливо - оточений променями. Також круг має певний зв'язок із числом десять - символом повернення від множинності до Єдності. В якості числа десять круг є знаком Неба та досконалості, а в деяких випадках - і Вічності. Існують вагомні психологічні передумови такої концепції досконалості.

Квадрат, на думку К. Г.Юнга, відповідає найменшому із складових чисел і множників, символізує роз'єднаний стан людини, яка не досягла внутрішньої єдності (досконалості), в той час, як круг можливо співвіднести з цим кінцевим станом Єдності. Зв'язки між Кругом та Квадратом достатньо чітко простежуються у світі універсальних і духовних форм, наприклад в індійських та тибетських мандалах, у китайських знаках. Так, в Китаї активне, чоловіче начало (Ян) зображується у вигляді білого круга, що означає також Небо, тоді як пасивне, жіноче начало (Інь) – у

вигляді чорного квадрату, який символізує Землю. Білий круг персоніфікує енергію і небесний вплив, а чорний квадрат – земні сили.

Квадрат інтерпретується як специфічно-технічна конструктивна фігура, «технічний модуль», що містить відчуття безпеки, переважання в характері логіки, практичного підходу до дійсності, бажання створити міцну базу; можливе домінування у психологічному профілі педантичності (К. Леонгард), емоційного та мислительного «застрягання» (К. Леонгард), рефлексивності (Л. Терстоун), активності (Л. Терстоун).

Трикутник символізує цілеспрямованість, самостійність, агресію, спрямованість на подолання перешкод, досягнення цілей, а тому відноситься до «гострої», «наступальної» фігури, пов'язаної з чоловічим началом. Трикутник обирають особи, які ставлять на перше місце власний успіх і потребують постійної активності, не можуть «усидіти на одному місці». У психологічному профілі осіб, які обирають Трикутник, можливо передбачити імовірність високих показників по шкалам методики Басса-Дарки, шкалі лідерства Л.Терстоун та наявність гіпертимного складу індивідуально-типологічного профілю за К. Леонгардом.

Прямокутник. Із усіх геометричних форм Прямокутник - найбільш раціональна, надійна та правильна фігура. Емпірично це пояснюється тим фактом, що завжди і скрізь прямокутник був найбільш привабливою формою, за допомогою якої людина пристосовувала простір чи предмети матеріального світу для безпосереднього використання у своєму побуті, наприклад: дім, кімнату, стіл, ліжко тощо.

Як і вибір Квадрату, обрання особою Прямокутника свідчить про наявність у неї такої риси, як прагматичність. Проте на відміну від Квадрату, де превалує логічний компонент вибору, надання переваги Прямокутнику вказує на його емоційний компонент. Ті особи, які обирають Квадрат, швидше намагаються бути логічними та послідовними, аніж є такими насправді, що дає підстави припускати наявність у них демонстративно-педантичного складу індивідуально-типологічного профілю за К. Леонгардом.

Зигзаг (ламана лінія) означає присутність у того, хто його обирає, уяви, пріоритетність індивідуальності та несприйняття рутинності. Люди - Зигзаги мають досить високий рівень інтелекту та самооцінки, як правило

захоплюються закордонною культурою, філософією, поезією, музикою та оцінюють інших людей, виходячи з внутрішніх якостей, а не їхнього соціального положення.

Порівняльний аналіз психологічних характеристик, визначених за допомогою експериментальних психогіометричних методик С. Деллінгер та Е. Махоні, класичних психодіагностичних методик Г.Айзенка, Леонгарда-Шмішека, Р.Кеттела та контрольних методик виявив відсутність суттєвих розбіжностей між ними, зокрема - в інформаційному та прогностичному аспектах.

Розподіл отриманого експериментального масиву на групи осіб за вибором психогіометричних фігур С. Деллінгер та на типи особистості за критеріями Е.Махоні підтверджує спільність семантичної основи обох методик і дозволяє уточнити їх інтерпретацію. У підсумку це робить можливим складання розширеної та конкретизованої психологічної характеристики особистості за рахунок спільного використання обох методик, як взаємодоповнюючих одна одну.

Проведене дослідження та експериментальна апробація психогіометричних експрес-методик С. Деллінгер та Е. Махоні у роботі з персоналом підтверджують доцільність і практичну прийнятність спільного (в одному пакеті) застосування їх як на стадії вивчення кандидатів на службу в ОВС та навчання до вищих навчальних закладів МВС України, так і у процесі психологічного супроводження навчально-виховного процесу та службової діяльності особового складу.

Використовуючи відомості про головні психогіометричні конфлікти і способи звернень, що здійснюють найбільш сприятливе враження на представників різних форм особистості, можна побудувати будь-який конкретний сценарій оборотної, свідомої зміни основної форми особистості не тільки для короткострокового, разового, але й для відносно тривалого пристосування до людини іншої форми (а також скорочення строків адаптації) до інших людей: наприклад, у випадку організації тимчасових груп для спільної роботи, що особливо важливо для відносин в колективі, особливо в підрозділах міліції.

Квадрат — Зигзаг. Суть конфлікту полягає в тому, що сама організована людина зіштовхується із самою неорганізованою.

Напрямок зміни “квадрата”: варто навчитися цінувати творчі ідеї “зигзага” і

проявляти більшу терпимість до його збудження та стихійності безладдя, що є характерним для його поведінки.

Напрямок зміни “зигзага”: потрібно постаратися стримати свій захват і емоції та бути більше логічним і послідовним у діалозі із “квадратом”.

Трикутник — Круг. Розходяться між собою в спрямованості особистості: егоїзм проти альтруїзму.

Напрямок зміни Трикутника: при прийнятті рішень необхідно пам'ятати про потреби інших людей і зменшити свою категоричність та авторитарність.

Напрямок зміни Круга: треба менше уваги звертати на зовнішню сторону поведінки трикутника і спробувати якщо не серцем, то хоча б розумом визнати цінність для інших (отже, і права на існування) “трикутного” стилю діяльності.

Квадрат — Круг. Причини конфлікту: а) у різній спрямованості особистості: у Квадратів – на справу, на рішення завдання, Кругів – на спілкування, на благополуччя інших людей; б) у різній емоційній конституції: Квадрати холодні, товстошкірі, уникають переживань і, особливо, зосередження на них, тоді як Круги живуть почуттями (як власними, так й інших людей).

Напрямок зміни Квадрата: потрібно бути уважніше до особистості партнера, стати більше відкритим, доступним і не соромитися емоцій.

Напрямок зміни Круга: стримати свої почуття і більше опиратися на інтелект для того, щоб відокремити суть справи від особистих відносин.

Трикутник — Зигзаг. Суть конфлікту: Трикутник вважає Зигзага несерйозною людиною, а Зигзаг вважає Трикутника егоцентристом, до того ж позбавленим почуття гумору.

Напрямок зміни Трикутника: навчитися відокремлювати другорядне в Зигзагах від головного – здатності генерувати нові ідеї та цінувати цю здатність по достоїнству.

Напрямок зміни Зигзага: підходити до Трикутника, насамперед як до людини, здатної здійснити його ідеї. І тільки!

Прямокутник — будь-яка форма. Причина конфлікту в постійній зміні Прямокутника і непередбачуваності його поведінки.

Напрямок зміни вибирається щораз відповідно до тієї домінуючої форми, яку Прямокутник приймає в конкретній ситуації.

Трикутник — Трикутник. Причина конфлікту – однаково сильні установки на перемогу.

Напрямок зміни: навчитися вислуховувати один одного та поважати ту силу, якою володіє партнер; намагатися знайти розумний компроміс, а не переконувати один одного.

Перелік найбільш ефективних звертань до різних форм особистості, які допоможуть переконати їх у правильності вашої точки зору на ту або іншу проблему.

Що здійснює незабутнє враження на:

“квадратів”. – Послідовність у викладені об'єктивних даних, також і у письмовій формі. Пам'ятайте, що Квадрати поклоняються Логосу.

“трикутників”. – Рафінована, стисла до межі (суть справи) інформація, подана як “єдино вірний” (справедливий) спосіб вирішити проблему.

“прямокутників”. – Усе, що відповідає його стану на даний момент. Дійте за обставинами.

“кругів”. – Інформація, емоційно забарвлена як вашим особистим відношенням до неї, так і відношенням всіх інших залучених осіб. Пам'ятайте, Круги поклоняються Пафосу.

“зигзагів”. – Інформація, у правильність якої ви самі щиро вірите і яка подана як нове, унікальне, революційне рішення проблеми. Ви не повинні стримувати збудження, що охоплює вас, і ентузіазм.

Основні підходи до використання психографічних методів діагностики індивідуально-психологічних якостей особистості

Психографічні методики, які є проєктивними методиками діагностики індивідуально-психологічних якостей особистості, дають досліднику інформацію з високим ступенем «захисту» від впливу таких суб'єктивних факторів з боку респондента, як симуляція, агравація та дисимуляція тих чи інших особистісних якостей чи психоемоційних станів, та мінімізують вплив такого фактору як «високий-низький рівень інтелектуального розвитку».

При цьому навіть фахівцеві у галузі психології без спеціальної попередньої підготовки до виконання психогіометричної методики “PGTest” С. Деллінгер та методики «Конструктивний малюнок людини з геометричних фігур» Е. Махоні не вдається передбачити власний індивідуальний

Питання психології

результат, що посилює цінність цих методик та надійність отриманої інформації.

Психографічні методики С. Деллінгер та Е. Махоні, у порівнянні з класичними психодіагностичними тестами типу «опитувальник», мають наступні переваги:

1. Щодо процедури проведення та використання отриманої інформації:

можливість проведення тестування не лише за столом у кабінеті психолога, але й за будь-яких умов, у тому числі – екстремальних та польових;

мінімальні часові витрати на проведення тестування, швидкість та простота обробки отриманої діагностичної інформації;

прогностична цінність отриманих результатів, можливість миттєвого реагування дослідника-психолога на актуальну ситуацію та використання даних психодіагностики з метою корекції психоемоційного стану окремої особи або групи осіб, структуризації міжособистісних стосунків у групі, прийняття оперативних управлінських рішень, надання рекомендацій керівникам щодо комплектації спеціальних груп чи нарядів відповідно до оперативних задач та обстановки тощо.

2. Щодо послаблення сприйняття ситуації тестування як експертної:

привнесення в ситуацію тестування моменту інтриги, загадковості, яка переноситься досліджуваними на психолога і зумовлює посилення поваги до нього, як до особи, яка володіє «таємними знаннями» і наділена непересічними можливостями;

актуалізація у досліджуваних осіб «дитячої» іпостасі особистості, що зумовлює формування довіри до експерта-психолога, створення невимушеної атмосфери спілкування;

формування позитивного мікроклімату в групі осіб, які проходять тестування;

провокування у досліджуваних осіб інтересу до подальшого спілкування з психологом та отримання інформації про власні індивідуальні результати тестування;

підготовка сприятливих умов для подальшої співпраці психолога та окремої особи чи групи осіб за такими напрямками роботи, як: психокорекція, консультування, тренінгове навчання тощо.

3. Щодо поєднання з іншими психодіагностичними методиками.

Можливість паралельного використання як з психодіагностичними опитувальниками, так і з іншими проєктивними методиками, такими як: кольоровий тест Люшера, «Будинок-Дерево-Людина», «Неіснуюча

тварина», тест К.Маркета тощо, що дозволяє доповнювати та уточнювати отриману діагностичну інформацію про особу.

4. Щодо використання отриманої діагностичної інформації за напрямками роботи, як наприклад:

1) Використання для створення компонентів психограм та професіограм і застосовуватись в професійному відборі кандидатів на навчання у ВНЗ МВС України.

2) Проведення діагностики особистісних якостей особи та консультування в рамках профорієнтаційної роботи, здійснення професійно-психологічного відбору кандидатів на службу в ОВС, на посади, в тому числі – на керівні посади, кандидатів на навчання у ВНЗ МВС України та на посади молодших командирів навчальних взводів тощо.

3) Дослідження структури міжособистісних стосунків та причин конфліктності у конкретному колективі як доповнення та уточнення якісних характеристик результатів соціометричних вивчень колективів.

4) Комплектування спеціальних груп, нарядів та робочих груп за критерієм сумісності відповідно до поставлених завдань.

5) Проведення заходів психокорекції та психопрофілактики як відносно окремої особи, так – і колективів окремих підрозділів.

6) Здійснення цільового підбору кандидатур для навчання у тренінгових групах, на курсах підвищення кваліфікації тощо.

Немало важливе значення мають додаткові можливості інтерпретації діагностичних даних.

Не зважаючи на високу точність та діагностичну цінність методик, інтерпретація отриманих даних вимагає від дослідника певної теоретичної підготовки, відповідного досвіду та творчого підходу.

З цією метою користувачу рекомендовано ознайомитися з повною версією психогеоетричної методики, викладеною у роботі Алексєєва А.А., Громової Л.А. «Психогеоетрія для менеджерів», а також враховувати нижче наведені отримані у ході нових наукових досліджень додаткові уточнені характеристики геоетричних форм особистості, котрі проводилися за допомогою методики ММРІ.

Нами був проведений попередній відбір кандидатів для проведення методики PGTest серед співробітників органів внутрішніх

Питання психології

справ. Ми свідомо вибрали лише достовірні результати МБДО, маючи на увазі, що ставлення до опробованої методики PGTest буде таким же самим, як і до методики МБДО. А саме: вибирали лінійний профіль розташований у межах 45-70 Т – балів. Профілі, в яких шкали достовірності L чи K перебільшують 70Т балів, вважаються недостовірними не брали участі в дослідженні, якщо шкала F >70 Т балів – результат є сумнівним, потребує підтвердження іншими даними не були включені до вибірки. Якщо шкала F>80Т балів - результат є недостовірним, ці профілі також були виключені із групи подальшого обстеження. Одним із важливих критеріїв вільності тесту є індекс Уелша, який уявляє собою різницю між «сирими» показниками по шкалах F-K. Інтервали у яких отриманий результат вважається достовірним складає для чоловіків від **-18 до +4**; для жінок **-23 до+7**. Обов'язково звертали увагу на характер профілю («утоплений» або графік «зубчатої пили» також є недостовірним) і такі профілі були виключені із обстеження. Таким чином загальна кількість обстежень склала 151.

Серед них: співробітників -31 (20,52%), кандидатів на посаду 68 (45,03%), кандидатів на навчання – 52 (34,43%). Серед обстежуваних чоловіків – 118 (78,14%), жінок – 33 особи.(21,85%).

Так, серед проведених обстежень 46 осіб ідентифікують себе із квадратом, що складає 30,46% загальної кількості обстежень. Серед них 10 співробітників, 20 кандидатів на

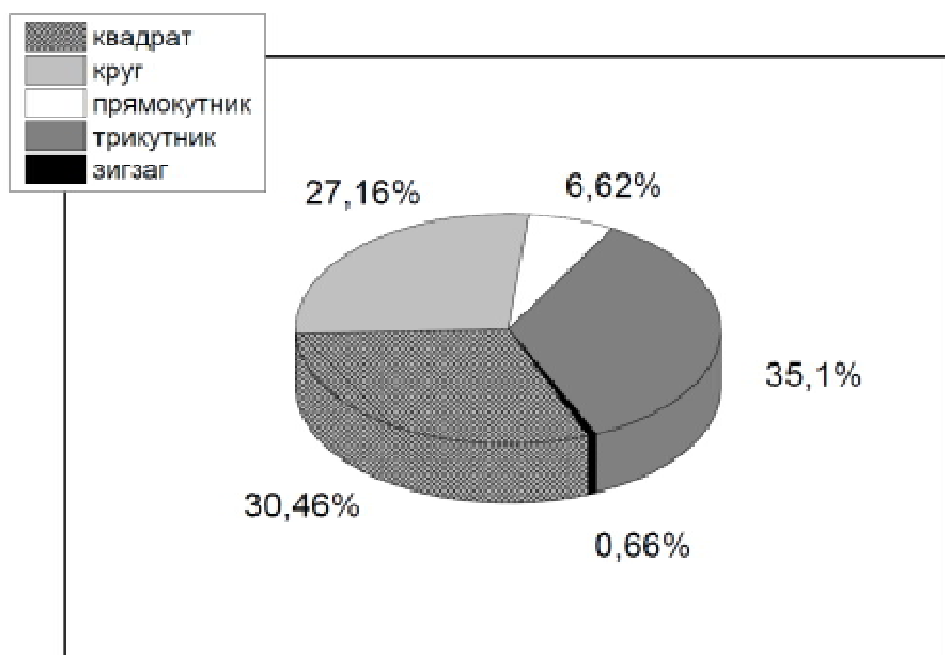
посаду, 16 кандидатів на навчання. З статтю: 38 чоловіків та 8 жінок.

Понад третина обстежуваних вибрали трикутник – лідерство, дієвість. Близько третини – вибір квадрату – працьовитість, завзятість. Близько третини -27% вибір круга – важлива взаємодія з оточуючими. В цілому понад 90% обстежуваних а саме 92,68 вибрали трикутник, квадрат, круг. Що на наш погляд є досить позитивним.

Вибір прямокутника, що символізує нестійкий стан, незадоволеність своїм положенням склав - 6,62%. І значно менше 1-го відсотка, а саме 0,19% - вибрали зигзаг – еkleктичність, нездатність працювати у добре структурованих умовах. Напевно, саме тут можна очікувати якихось несподіванок і проблем. І як найменше, то треба приділити більше уваги психологові цим особам. Ми намагалися при якісному аналізі простежити, чи є взаємозв'язок між, наприклад стеничним типом профілю і вибором геометричної фігури. Але чіткого взаємозв'язку не виявлено.

Нами і раніше методика PGTest використовувалася як додаткова, наприклад у ситуаціях, коли маємо дві недостовірні роботи, високу шкалу **К**, високий рівень інтелекту і небажання обстежуваного «розкритися». У таких ситуаціях ця методика просто незамінна. Вона є для обстежуваних новою. Складно передбачити «бажане рішення». Простота та швидкість використання є також безумовними плюсами.

Графічно це виглядає таким чином:

Питання психології

Висновки: На даний час отримані переконливі докази ефективного використання у роботі з персоналом методу експрес-діагностики психологічних особливостей особистості за допомогою таких психографічних методик, як: психогометрична методика “PGTest” С. Деллінгер, “Конструктивний малюнок людини із геометричних фігур” Е. Махоні.

Кількісні та якісні параметри оцінок стимульного матеріалу, представленого п'ятьма (С. Деллінгер) або трьома (Е. Махоні) геометричними фігурами, дозволяють у режимі експрес-діагностики визначити тип особистості пересічної людини та детальну характеристику її особистісних якостей, скласти орієнтовний сценарій поведінки для кожного типу особистості у стандартних ситуаціях.

Література

1. Кулагин Б.В. Основы профессиональной психодиагностики. – Л.: Медицина, 1984. – 216 с.
2. Малхазов О.Р. Психология та психофізіологія управління руховою діяльністю: Монографія.- К.: Свролінія, 2002. – 320 с.
3. Рабочая книга практического психолога: Пособие для специалистов, работающих с персоналом /Под ред. А.А.Бодалева, А.А.Деркача, Л.Г.Лаптева. – М.: Изд-во Института Психотерапии, 2003. – 640 с. ил.
4. Романова Е.С., Потемкина О.Ф. Графические методы в психологической диагностике. – М.: Дидакт, 1992. – 256 с., илл.
5. Сидоренко Е.В. Методы математической обработки в психологии. – СПб.: ООО «Речь», 2001. – 350 с.
6. Соколова Е.Т. Проективные методы исследования личности. М., Изд-во Моск. ун-та, 1980. – 176с.
7. Стреляу Я. Роль темперамента в психологическом развитии: Пер. с пол.- М.: Прогресс, 1982. – 232с.

*Chukhraeva G. V., candidate of medical science, head of the center
Ratchevic L. I., head of Department center psichiatriche*

SOME PROJECTIVE METHODS IN THE SYSTEM MVD

Given the methodological peculiarities of psycho-diagnostic questionnaires and outline methods, as well as the requirements of practice for the reduction of material and time losses and optimisation of the procedure of psychodiagnostic examination in the process of personnel selection of all employees, psychological maintenance of teaching and educational process in establishments of education and staff performance of the bodies of internal affairs, promising is the use of in particular psychographics methods of research of a personality.

These techniques do not provide for Express diagnostics of the actual human behavior and anomalies personality and predict her behavior, characteristics of emotionalies respouse and experiemences in a meaningful or conflict situations.

Todeiy informative insufficiency is obvious both traditional (questionnaire) methods socialpsychological study personalities and psychodiagnostic methodologies that is used in the system of personnal offairs wich the aim of providiny of psychological and psychophysiological of contitnents or reliability of personnel. In particular, diagnostics of psychological features of personality is carried out by a row methodologically of ramshackle, quite cumbersome and chasjvytratnyh psychodiagnostic methods, what, moreover, are not immuneto simulate and dysymulywannya. Therefare, it is necessary to search, testing and implementation of psychological support profesiyнай activities of law enforcement officers advanced psychological technjlogies, in particular – modern compact, simple and reliable methods suitable for rapid diagnosis of individual psychological gualities of man, unconscious and conscijus activaters her personality manifestations, motives and activities.

Key words: rapid diagnosis, method, psycho-geometric, employee surveu.